

Genrelandskap, texter och bedömning – tidigare språkbadslever som andraspråksskribenter i svenska

Camilla Rosvall
Enheten för nordiska språk
Vasa universitet

Artikkelissa tarkastellaan pitkän oppimäärän ylioppilaskokeen kirjallisen tuottamisen tehtäväntojo sekä kielikylpyopetuksen saaneiden ylioppilaskokelaiden kirjoituksia vuosina 2012–2014. Teoreettisena viitekehysenä toimii systeemis-funktionaalinen (SF) kieliteoria. Avainasemassa ovat kirjoitustehtävien tekstilajit sekä toisen kielen (L2, second language) kommunikatiivinen kompetenssi. Tärkeäksi artikkelin elementiksi nousee myös L2 -kirjoitelmien arvostelu. Tulokset osoittavat, että pitkän oppimäärän kirjoitustehtävät painottuvat analyyttiseen tekstilajiin. Lisäksi entisten kielikylpyoppilaiden pistemäärät ovat korkeammat kuin samassa koulussa opiskelleiden ylioppilaskokelaiden pisteet.

Nyckelord: bedömning, genre, genrelandskap, språkbadslever, text

1 Inledning och syfte

Att reflektera kring begreppet *text* innebär en positionering och ett utvidgat sätt att både läsa text och tolka textens möjligheter. Enligt Andersson (2014: 55) har en text som uppgift att bl.a. berätta, förmedla en historia, ge ett budskap, innehålla kunskap, känslor och värderingar. Texter finns följaktligen i olika genrer och skiftande kontexter vilka i sin tur skapar intressanta betydelskapande textvärldar. I denna artikel ska nyckelbegreppet text förstås som en sammanhängande, kortare eller längre helhet bestående av skrivet språk i en specifik situationskontext. Intresset riktas således mot skrivuppgifter och andraspråkstexter under fem studentexamenstillfällen. Fokus ligger på text, genrer och bedömning. Jag intresserar mig för ett genrelandskap beträffande skrivuppgifterna i studentexamensprovet och diskuterar andraspråksprestationer som utmärker mitt material utgående från bedömningskriterierna i studentexamensnämndens föreskrifter. Artikeln visar schematiskt hurdana skrivuppgifter examinanden står inför studentprovet, och ger en överblick över vilka skrivuppgifter och genrer andraspråksskribenterna valt att skriva om. Vidare reder jag ut hur tidigare språkbadslever har lyckats i sin textproduktion på basis av censorernas slutliga poängsättning.

Begreppet *genre*¹ är centralt med tanke på artikelns innehållsliga tematik, eftersom ett syfte är att reda ut vilka genrer skrivuppgifterna i det andra inhemska provet i

¹ "Genre is a staged, goal-oriented social process. Social because we participate in genres with other people; goal-oriented because we use genres to get things done; staged because it usually takes a few steps to reach our goals." (Martin & Rose 2007: 8, Rose & Martin 2012: 1).

studentexamen representerar. Genre kan ses som ett svårdefinierbart begrepp på grund av olika forskningstraditioner (se t.ex. Johns, Bawarshi, Coe, Hyland, Paltridge, Reiff & Tardy 2006, Berge & Ledin 2001, Palmer 1990). Inom ramen för den här studien placeras det normativa genrebegreppet inom språkvetenskapen och den systemisk funktionella lingvistik (se t.ex. Holmberg & Wirdenäs 2010: 113). Därtill utgör begreppet samtidigt en del av textskapandet samt situationskontexten, och genre ska i likhet med Berge & Ledin (2001: 14) ses som ett textinternt särdrag. Jag utgår från att genre är en skriven text i en specifik kontext. Viktigt för skribenten blir alltså att identifiera de sociala funktioner² som bestämmer textens språk och mönster. Bakomliggande pragmatiska faktorer som fastställer en genre även i andraspråksskrivande blir sålunda, vem skriver till vem i vilket syfte, vilket synliggörs i skriven text med hjälp av respektive sociala funktioner.

Genre används i denna studie som en specifik typ av text i skolkontext. Begreppet genre indelas i analysen enligt tre huvudkategorier i enlighet med Schleppegrell (2004: 85). Syftet med min studie är att, dels reda ut vad genrelandskapet utmärks av i studentexamensprovet³ i det andra inhemska språket svenska under åren 2012–2014, dels visa på hur andraspråkstexterna skrivna av tidigare språkbads elever⁴ bedömts och poängmässigt placerats på normalfördelningskurvan⁵. Med det metaforiska begreppet *genrelandskap* avses här resultatet av en explorativ genrebestämning beträffande skrivuppgifterna (n=24) i de nämnda studentexamensproven. Avsikten är således att identifiera skolkontextbundna⁶ genrer som efterfrågas i skrivuppgifterna, kartlägga vilka skrivuppgifter genremässigt favoriserats av andraspråksskribenterna samt relatera abiturientexterna till bedömningskriterierna.

Det har inte tidigare kartlagts vilka skriftliga genrer skrivuppgifterna i studentexamensprovet för det andra inhemska provet representerar. Utforskat är även vilka skrivuppgifter tidigare språkbads elever väljer att skriva och hur andraspråksskribenterna, tidigare språkbads elever, klarar av det skriftliga färdighetsprovet i studentexamen. Studien bidrar sålunda med ny kunskap. Bergroth (2006: 123–134) har dock intresserat sig för hur språkbads elever (n=49) i Vasa lyckats i studentskrivningarna under åren 2000–2004. Enligt Bergroth (2006: 128–129) har studenterna i Österbotten uppnått goda resultat när betygen sätts i proportion till normalfördelningskurvan. Faktum är att språkbadsprogrammet slutar efter årskurs 9, och därefter deltar gymnasisterna i åtminstone 6 obligatoriska kurser i svenska under den gymnasiala utbildningen. Efter de obligatoriska

² Sociala funktioner är exempelvis att argumentera, underhålla, informera (se Ledin 2001: 10).

³ ”Syftet med språkproven i studentexamen är att klarlägga om de studerande har tillägnat sig de kunskaper och färdigheter som anges i läroplanen för gymnasiet samt om de har nått den mognad i språkbehärsningen som hör till målen för gymnasieutbildningen” (Studentexamensnämnden 2011).

⁴ Språkbud är ett frivilligt, flerspråkigt undervisningsprogram för barn med majoritetsspråket som L1.

⁵ I vilken landets abiturienter betygsätts i jämförelse med varandra och utifrån ett procentuellt framräknat betygsnitt.

⁶ Ett antal genrer centrala för lärande i den grundläggande- och gymnasiala utbildningen.

kurserna i svenska är en gymnasist berättigad till att skriva språkprovet. Mot denna bakgrund kan följande frågor ställas: Vilka genrer efterfrågas i det skriftliga provet? Vilka skrivuppgifter favoriseras? Hur poängsätts andraspråkstexterna skrivna av tidigare språkbads elever som inte längre har undervisats i skolämnen på sitt andraspråk dvs. språkbadsspråket svenska?

2 Genrer och bedömning av andraspråksprestationer ur ett funktionellt perspektiv

Inspirerad av den systemisk funktionella lingvistik (SFL) reflekterar jag kring genrer och tidigare språkbads elevers andraspråksskrivande (om SFL se Halliday & Matthiessen 2004; Heikkinen, Voutilainen, Lauerma, Tiililä & Lounela 2012). SFL är en betydelsefokuserad teori om språk och diskurs. Betydelseskapandet är skiktat och språket ses som ett nätverk av system, val och uttryckssätt (Matthiessen, Teruya & Lam 2010: 101–104). Begreppet systemiskt syftar till att språket ses som ett nätverk av samverkande system eller en uppsättning alternativ för meningsskapande. Med funktionell avses däremot att fokus ligger vid funktionen och inte traditionellt på formen, samt att vokabulären samt grammatiken förenas i det som benämns lexikogrammatik⁷. (Halliday & Matthiessen 2004: 43–46) Ett centralt tankesätt inom SFL traditionen är således att en individs personliga erfarenheter och relationer människor emellan får sin betydelse i specifika kontexter, och dessa aspekter omformas sedan till utsagor i text. Ett centralt intresse inom traditionen har varit texter och skrivande, där grammatiken beskriver texten och texten ger sammanhang till grammatiken (Holmberg, Karlsson & Nord 2011: 8). Begreppet genre ska således i denna studie ses ur ett funktionellt perspektiv, som ett sätt att bete sig kommunikativt och strukturellt utgående från text (jfr Nord 2011: 162). Genre handlar om en socialt förankrad textsort (Hellspong & Ledin 1997: 24) och även i språkbad är målet funktionell flerspråkighet i olika kontexter.

Även Schleppegrell (2004: 85) utgår från ett funktionellt perspektiv och forskaren delar in skolgenrer i tre huvudkategorier: *personliga genrer* (*Personal Genres*), *faktagenrer* (*Factual Genres*) och *analytiska genrer* (*Analytical Genres*). I tablå 1 åskådliggörs skolkontextbundna genrer i huvudkategorier, syfte och övergripande struktur. Teoretiskt indikerar tablå 1, att ju längre ner i tablå en skribent teoretiskt rör sig, desto större krav ställs på ett s.k. akademiskt register⁸. Detta innebär enligt Schleppegrell (2004: 84) att inom varje huvudkategori sker en specifik utveckling och huvudkategorierna emellan sker en utveckling, dvs. en återgivande genre kräver mindre insatser än en berättande genre (narrativ). Skribentens text är teoretiskt mer skolspråkslik i de analytiska genrerna i jämförelse med exempelvis de personliga genrerna. I praktiken betyder detta att argumenterande text ses som en mer avancerad text än en återgivande text. Vidare

⁷ Sätser, ordgrupper, ord och morfem som används för att forma och uttrycka semantiken (Halliday & Matthiessen 2004: 43–46).

⁸ Begreppet *register* är centralt inom SFL och är ett slags språk i språket (relevanta resurser i den aktuella situationen) (Holmberg et al. 2011: 9,14).

påpekar Schleppegrell (2004: 77) att faktagenrer och analytiska genrer ofta används i samband med bedömning och utvärdering av mer avancerade skrivfärdigheter hos skribenter.

Tablå 1. Skolgenrer enligt huvudkategori, syfte och övergripande struktur (modifierad efter Schleppegrell 2004: 85 och Rose & Martin 2012: 128–132)

GENRER I SKOLKONTEXT		
Genre	Syfte/funktion	Övergripande struktur
PERSONLIGA GENRER (P)		
Återgivande	Återberättar en sekvens av händelser utifrån personlig erfarenhet.	Orientering (berättar vem, var, när). En serie händelser. Personlig kommentar/slutsats.
Berättande (narrativ)	Rapporterar och värderar problematiska händelser och dess konsekvenser. Någon slags komplikation är viktig för hela berättelsen.	Orientering (berättar vem, var, när). En serie händelser. Problem. Upplösning.
FAKTAGENRER (F)		
Instruerande	Rapporterar en sekvens händelser med allmänna referenter.	Målinriktat. Stegvisa moment.
Beskrivande	Presenterar en rad händelser för att understöda generaliseringar. Struktur utifrån klassifikation eller relationer mellan delar och helheter.	Allmänna faktabaserade upplysningar. Karaktäristik.
ANALYTISKA GENRER (A)		
Redogörande	Lägger ihop orsakssamband till en redogörelse. Talar om varför något händer, i en viss följd.	Orsakssamband uttrycks genom kronologisk struktur.
Förklarande	Förklarar och tolkar ett fenomen.	Logiskt förklarande (ej kronologisk struktur).
Argumenterande (utredande)	Argumenterar varför en tes har föreslagits. Fler än ett argument används som stöd för tesen.	Personliga ställningstaganden. Argument och bevis. Eventuellt motargument och motbevis. Slutsats.

Bedömning av skriftlig framställning i språkproven mäter examinandens förmåga att producera självständig text i olika kommunikativa situationer. Alltså ett funktionellt perspektiv på hur texten fungerar i sin kontext. Skrivprestationerna bedöms normativt enligt bestämda kriterier, av vilka den kommunikativa förmågan är av störst betydelse. Vad har examinanden velat uttrycka och hur har detta lyckats. Fokus ligger alltså vid att skribenten kan framföra sitt budskap utifrån den styrda skrivuppgiften. De andra kriterierna såsom innehåll och struktur samt språklig bredd och exakthet stöder helhetsbedömningen. Poängsättningen är placerad på skalan 0–99 (för detaljer se tablå 2 i denna artikel). (Studentexamensnämnden 2011)

3 Material och metod

I studien fokuserar jag på skrivuppgifter (n=24) i fem studentexamensprov och abiturienttexter (n=80) som tidigare språkbads elever, examinander i åldern 18–19 skrivit på sitt andraspråk svenska under åren 2012–2014⁹. Abiturienttexterna är skapade i samband med den skriftliga framställningen i provet i svenska enligt den långa lärokursen under sammanlagt fem påföljande examenstillfällen. Studentprov från tidigare examenstillfällen finns tillgängliga för allmänheten, medan jag fått tillgång till abiturienttexterna via studentexamensnämnden.

För att skapa ett genrelandskap över proven har jag kategoriserat skrivuppgifterna enligt examensår och termin (vår/höst). Provet i skriftlig framställning innehåller sammanlagt fyra uppgifter varav en ska väljas. Skrivuppgifterna kan styra skribenten i olika grad, uppgiften kan exempelvis innehålla specifika anvisningar¹⁰. Generellt sett råder det i uppgifterna variation beträffande tematik, syfte och utformning. På basis av proven i skriftlig framställning har jag gjort en genrebestämning utgående från både tematiken och anvisningarna i respektive skrivuppgift. Avgörande aspekter är kontexten och *syftet* med skrivuppgiften, dvs. är tematiken globalisering eller vänskap och uppmanar skrivuppgiften till att skriva en artikel eller ett svar på inlägg. De skolkontextbundna generna kategoriserar jag enligt samma mönster som Schleppegrell (2004: 85) i tre huvudkategorier: personliga genrer (*P*), faktagenrer (*F*) och analytiska genrer (*A*). Parenteserna syftar till förkortningen som används i tablå 1 och figur 1 för att visa till vilken huvudkategori respektive genre hör. Den sociala funktionen är *kursiverad* i figur 1 och är således nära anknuten till respektive huvudkategori. I huvudkategorin analytiska genrer (*A*) skiljer jag på verben att övertyga och diskutera (se sid 8).

Bedömningskriterierna för skrivprestationerna i lång lärokurs följer poängsättningen 0–99. Indelningen av poäng följer ett specifikt mönster, och de flesta kategorierna utgörs av jämna samt udda tal t.ex. 70, 72, 75, 78 med undantag av de lägsta och de högsta vitsordskategorierna som följer en avvikande poängsättning (se kategorierna 1,7 och 8 i tablå 2). (Studentexamensnämnden 2011) Beträffande bedömningen har jag delat in poängsättningen i 8 kategorier (se tablå 2 spalt I) enligt bedömningskriterierna för skrivprestationerna i lång lärokurs. Spalt två (II) i samma tablå 2 anger poängsättningen (99–0) enligt respektive kategori (1–8) och spalt tre (III) visar kriterier för kommunikativ kompetens som jag sammanfattat fritt från studentexamensnämndens föreskrifter beträffande proven i det andra inhemska språket och i främmande språk. (ibid. 2011).

⁹ Materialet från hösten 2014 ingår inte i studien.

¹⁰ Instruktioner utöver de allmänna anvisningarna i det introducerande avsnittet i provhäftet.

Tablå 2. Kategorier enligt poängsättning i skrivprestationerna

I	II	III	<i>Skribenten kan framföra budskapet</i>
Kategori 1	99,97,95,92,90	<i>Mycket klart, nära nog idiomatiskt, flytande och nyanserat. Mycket lätt att läsa texten.</i>	
Kategori 2	88,85,82,80	<i>Klart, ledigt och flytande. Lätt att läsa texten.</i>	
Kategori 3	78,75,72,70	<i>Någorlunda klart och ledigt. Relativt lätt att läsa texten.</i>	
Kategori 4	68,65,62,60	<i>Tillfredsställande. På en del ställen svårt att läsa texten.</i>	
Kategori 5	58,55,52,50	<i>Bara oklart. På många ställen svårt att läsa texten. Enskilda ställen kan bli oklara för läsaren.</i>	
Kategori 6	48,45,42,40	<i>Svagt och på många ställen inte alls. Svårt att läsa, innebörden blir oklar på många ställen.</i>	
Kategori 7	35,30,25,20	<i>Nästan utan någon förmåga, svårläst text.</i>	
Kategori 8	15,10,5,0	<i>Saknar förmåga.</i>	

Poängsättningen som censorerna angett på baksidan av abiturienttexterna har jag åskådliggjort i ett stapeldiagram (figur 2). Eftersom andelen språkbadstexter¹¹ (n=80) är mindre än det totala antalet andraspråkstexter (n=246) i samma skolkontext anger jag procentandelen enligt gymnasium/ läroverk. Avsikten är att åskådliggöra poängsättningen runt om i Finland under nämnda år och det material jag har fått tillgång till.

4 Genrelandskap över skrivuppgifterna under åren 2012–2014

Det metaforiska begreppet *genrelandskap* avser alltså resultatet av en explorativ genrebestämning beträffande skrivuppgifterna (n=24) i de nämnda studentexamensproven. Figur 1 åskådliggör det genrelandskap som utmärker proven i skriftlig färdighet under åren 2012–2014. Genretillhörigheten är som nämnts explorativt bestämd, och jag tar inte i denna studie ställning till eventuella hybridgenrer¹² exempelvis texter som uppvisar drag från olika genrer som t.ex. återberättande rapport. En genre kan dock referera till flera dimensioner samtidigt. Enligt en grov indelning i huvudkategorier kan två (2) skrivuppgifter kategoriseras som personliga genrer, tre (3) som faktagenrer och nitton (19) som analytiska genrer. Vidare visar analysen att majoriteten av skrivuppgifterna kan klassificeras som argumenterande genre (10/24) som enligt Schleppegrell (2004: 85) tillhör den analytiska genren.

¹¹ L2 texter som tidigare språkbadselever skrivit som abiturienter.

¹² Om hybridgenrer se t.ex. Dysthe 1996: 198–199, Berge & Ledin 2001: 13, Kress 2003: 92–105.

GYMNASIAL UTBILDNING STUDENTEXAMEN		
ÅR 2012	ÅR 2013	ÅR 2014
<p>VÅREN</p> <p>Uppgift 1: Argumenterande genre (A) <i>diskutera</i></p> <p>Uppgift 2: Argumenterande genre (A) <i>övertyga</i></p> <p>Uppgift 3: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p> <p>Uppgift 4: Beskrivande genre (F) <i>beskriva/skildra</i></p>	<p>VÅREN</p> <p>Uppgift 1: Återgivande genre (P) <i>förmedla upplevelser</i></p> <p>Uppgift 2: Argumenterande genre (A) <i>övertyga</i></p> <p>Uppgift 3: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p> <p>Uppgift 4: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p>	<p>VÅREN</p> <p>Uppgift 1: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p> <p>Uppgift 2: Argumenterande genre (A) <i>diskutera</i></p> <p>Uppgift 3: Argumenterande genre (A) <i>diskutera</i></p> <p>Uppgift 4: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p>
<p>HÖSTEN</p> <p>Uppgift 1: Argumenterande genre (A) <i>övertyga</i></p> <p>Uppgift 2: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p> <p>Uppgift 3: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p> <p>Uppgift 4: Återgivande genre (P) <i>förmedla upplevelser</i></p>	<p>HÖSTEN</p> <p>Uppgift 1: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p> <p>Uppgift 2: Argumenterande genre (A) <i>övertyga</i></p> <p>Uppgift 3: Argumenterande genre (A) <i>diskutera</i></p> <p>Uppgift 4: Förklarande genre (A) <i>förklara/tolka</i></p>	<p>HÖSTEN</p> <p>Uppgift 1: Beskrivande genre (F) <i>beskriva/skildra</i></p> <p>Uppgift 2: Argumenterande genre (A) <i>diskutera</i></p> <p>Uppgift 3: Beskrivande genre (F) <i>beskriva/skildra</i></p> <p>Uppgift 4: Argumenterande genre (A) <i>diskutera</i></p>

Figur 1. Genrelandskap i studentexamensproven under åren 2012–2014

Figur 1 åskådliggör genrelandskapet i studentexamensproven under åren 2012–2014. Strukturellt sett följer figur 1 ett mönster som efterliknar utformningen av studentexamen. Detta innebär att åren i genrelandskapet kommer i sin naturliga ordning (2012, 2013, 2014) och vårens skrivningar står först i tur. Skrivuppgifterna (1–4) följer samma ordning som i provhäftet. Vidare visar figur 1 till vilken huvudkategori (personliga genrer (P), faktagenrer (F) och analytiska genrer (A)) varje underkategori¹³ hör. Versalerna (*P*, *F*, *A*) inom parentes berättar således huvudkategorin. Den kursiverade *sociala funktionen* anknyts starkt till huvudkategorin, och funktionen beskriver mer ingående syftet med respektive skrivuppgift. I förklarande genre handlar det om att förklara alternativt tolka ett fenomen, och i beskrivande genre att beskriva eller skildra en omständighet. En återgivande genre däremot förmedlar personliga upplevelser.

En argumenterande genre kännetecknas av sitt syfte att uttrycka en åsikt, och av att argumentera för denna åsikt, samt att som i fyra (4) skrivuppgifter försöka övertyga läsaren att tycka likadant (se Schleppegrell 2004: 88, Sahlin & Stensson 2011:10). Även om den argumenterande genren representerar majoriteten av genrerna i studentexamensproven under 2012–2014 varierar den sociala funktionen (*kursiverat* i figur 1) som ligger till grund för de olika skrivuppgifterna. Andraspråksskribenterna uppmanas till att exempelvis övertyga eller diskutera olika sakförhållanden. En gränsdragning har i den här

¹³ Argumenterande genre, förklarande genre, återgivande genre och beskrivande genre.

studien gjorts mellan en skrivuppgift som styr skribenten till att övertyga och diskutera, i vilken den första framför *en* åsikt och den diskuterande tar ställning till två eller flera synpunkter beträffande fenomenet (om termerna *exposition* och *discussion* se Rose & Martin 2012: 129–130). I en diskuterande uppgift ska andraspråksskribenten syfta till att påvisa för- och nackdelar med en företeelse, och följaktligen utröna vad som kunde tänkas vara det bästa alternativet i den specifika kontexten. Exempelvis uppgift 2 i samband med höstens examenstillfälle i studentprovet från år 2012 i nedanstående utdrag (1) är av diskuterande karaktär.

- (1) Globalisering är något som människor upplever på gott och ont hela tiden. Vilka argument finns det för och/eller emot globalisering? Skriv ett inlägg i en webbdebatt om globalisering. (Uppgift 2 hösten 2014)

En skrivuppgift som däremot styr skribenten till att uttrycka sin åsikt, argumentera för den och strävar till att övertyga läsaren till samma tankegång åskådliggörs i exempel (2). Teoretiskt kan detta exemplifieras med kontexten kring den argumenterande genren, där den sociala funktionen är att övertyga och skapa en önskad känsla hos sin målgrupp.

- (2) Du sitter med i skolans elevråd. Elevrådet har tänkt skaffa ett fadderbarn i Namibia. Din uppgift är att presentera idén för hela skolan. Skriv ett föredrag där du motiverar idén och försöker få eleverna att stödja den. (Uppgift 2 hösten 2013)

Sammanfattningsvis är sex (6/24) skrivuppgifter av diskuterande karaktär, fyra (4/24) uppgifter styr skribenten till att övertyga läsaren och i nio (9/24) skrivuppgifter ska skribenten förklara eller tolka ett fenomen. I de resterande (5/24) styr skrivuppgiften skribenten till att beskriva och skildra (3/24) eller att förmedla personliga upplevelser (2/24). Vidare hör två (2/24) till personliga genrer, tre (3/24) till faktagenrer och nitton (19/24) till analytiska genrer. Andraspråkstexterna (n=80) i forskningsmaterialet visar vidare att tidigare språkbads elever har skrivit mest om de ungas relationer till sina mor- och farföräldrar (15/80). Genremässigt handlar innehållet om att på olika sätt förmedla personliga upplevelser samt tidigare erfarenheter. Skrivuppgiften kan kategorieras som återgivande genre och hör hemma i huvudkategorin personlig genre (P), där skribenten förväntas berätta för Pernilla (=läsaren) om den egna situationen utgående från Pernillas inlägg på nätet. Den mest frekvent valda skrivuppgiften under fem examenstillfällen när det gäller tidigare språkbads elever (n=80) är alltså skrivuppgift 1 i provet från examenstillfället våren 2013. Även de övriga examinanderna från samma gymnasium/läroverk valde att skriva uppgift 1 (40/55). Skrivuppgiften som hör till huvudkategorin personlig och underkategorin återgivande genre utformades på följande sätt:

- (3) På nätet pågår en diskussion om vilken relation de unga har till sina mor- och farföräldrar. Skriv svar på Pernillas inlägg.

Hej!

Min mormor är 68 år och pensionär. Hon bor ganska nära oss, men vi träffas väldigt sällan. De gånger vi ändå ses visar min mormor knappt något intresse för mig. Hon frågar

aldrig hur jag mår eller hur det går i skolan. Hon har heller aldrig kramat mig. Jag tycker att det här är jättetråkigt. Min morfar är död och eftersom mina farföräldrar bor utomlands träffar jag dem mycket sällan. Snälla, skriv och berätta hurdan relation ni har till era mor- och farföräldrar. (Studentexamensprovet våren 2013)

Av sammanlagt 24 tidigare språkbads elever valde 15 examinander att skriva ovan nämnda uppgift och av 55 valde 40 av de övriga abiturienterna likaså samma skrivuppgift 1. De skrivuppgifter som inte lockat tidigare språkbads elever till skrivning faller under kategorin fakta- och analytiska genrer. Dessa skrivuppgifter har exempelvis rubriker med innehållsliga teman såsom oro i världen, internationella frågor och nordiskt samarbete, diskussioner om Europas framtid och energiproduktionsformer. Analysen visar sålunda att den mer talspråksrelaterade genren, i detta fall den återgivande genren med möjligheter till personliga reflektioner, haft företräde.

5 Bedömning av andraspråksprestationer under åren 2012–2014

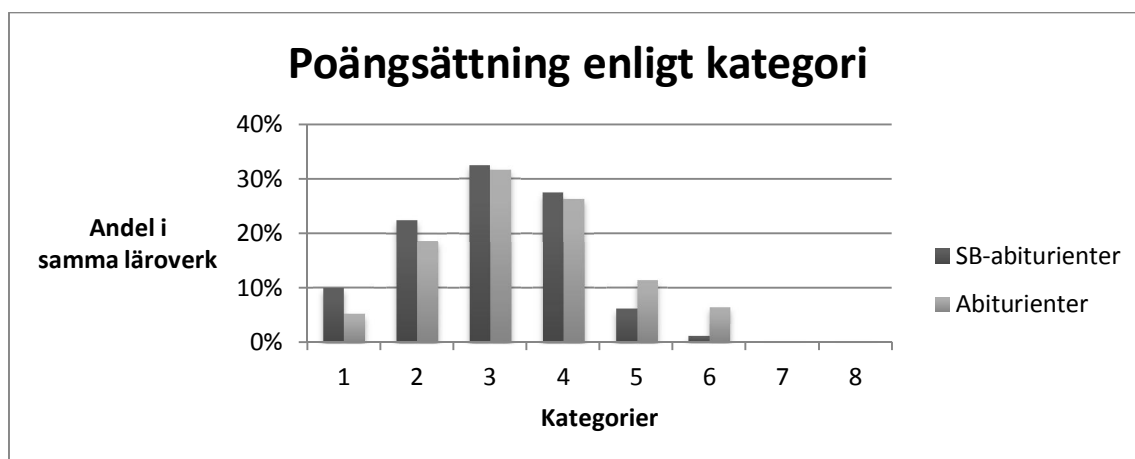
Bedömning av skriftlig framställning i språkprov mäter examinandens förmåga att producera självständig text i olika kommunikativa sammanhang. Prestationerna bedöms preliminärt av ämnesläraren och slutligt av 1–3 censorer som studentexamensnämnden utsett. Abiturienttexterna bedöms i den långa lärokursen enligt bestämda kriterier, men störst fokus ligger vid den kommunikativa förmågan. Vid bedömning tas även fasta på kriterier såsom textens innehåll och struktur samt språklig bredd och exakthet. (Studentexamensnämnden 2011) Enligt studentexamensnämndens föreskrifter (2011) väger aspekten vad examinanden har velat uttrycka och hur hen lyckats i sitt uttryck tyngst. Även i min studie är detta kriterium av störst intresse.

I mitt analysmaterial är kategorierna 1–6 aktuella (se tablå 2). Ingen examinand med språkbadsbakgrund har fått poäng under 40. I tablå 2 visar den tredje (III) spalten kriterier som väger tyngst vid bedömning av prestationerna. De två andra som stöder helhetsbedömningen har utelämnats.

Figur 2 visar poängsättningen som tidigare språkbads elever (n=80) har tilldelats i skriftlig färdighet i den långa lärokursen under fem påföljande examenstillfällen åren 2012–2014. Stapeldiagrammet visar poängsättningen i de skrivna texterna enligt kategorierna (1–8) vilka presenterats i tablå 2. I mitt material har en skribent fått minimipoäng på 48 och tre skribenter har fått 95 poäng. En skribent har sålunda enligt föreskrifterna en svag förmåga att framföra budskapet medan fler skribenter kan framföra budskapet 'mycket klart'. Majoriteten av tidigare språkbads elever har skrivit texter som lärarna och censorerna bedömt som 70, 72, 75 eller 78 poäng, det vill säga kategori 3. I skolkontext motsvarar dessa poäng vitsorden 7, 7+, 7½ och 8-.

Stapeldiagrammet i figur 2 ska läsas så att den horisontella axeln visar kategorierna (1–8) beträffande poängsättning, och den vertikala axeln den procentuella andelen i

samma läroverk. Den procentuella andelen visar alltså antalet och bedömningen av skrivprestationerna hos examinanderna. Av de parallella staplarna visar den första (i mörkgrå färg) tidigare språkbadslevers prestationer (sb-abiturienter) och den andra stapeln (i ljusare grå färg) de andra examinanderna i samma läroverk som inte har fått språkbadsundervisning under den grundläggande utbildningen dvs. från daghem/förskola till och med årskurs 9.

Figur 2. Poängsättning i de skrivna andraspråkstexterna 2012–2014

I forskningsmaterialet är som tidigare nämnts andelen språkbadstexter mindre till omfånget i jämförelse med det totala antalet andraspråkstexter. Av denna orsak jämför jag inte dessa grupper sinsemellan utan anger enbart procentandelen enligt läroverk, och visar i stapeldiagrammet skillnaderna mellan prestationerna i lång lärokurs i den egna gruppen i samma gymnasium/läroverk och på samma ort. Sålunda är den språkliga miljön den samma och samtliga examinander har gått åtminstone de 6 obligatoriska kurserna i svenska under sin gymnasietid. (om gymnasiekurser se Grunderna för gymnasiets läroplan 2015)

Poängsättningen för prestationerna som både sb-abiturienterna och abiturienterna erhållit visar i stapeldiagrammet att tidigare språkbads elever har fått högre poängsättning i de fyra första kategorierna (1–4) vilket poängmässigt motsvarar vitsorden mellan 60–95 poäng (se tablå 2). Tidigare språkbads elever är även underrepresenterade när de gäller de senare vitsordskategorierna 5 och 6 vilka motsvarar poängsättning mellan 48–58 (se tablå 2). Även om detta inte gäller alla skribenter med språkbadsbakgrund i Finland, utan examinander i mitt forskningsmaterial från år 2012–2014, visar resultatet att den kommunikativa förmågan i skrift är väl utvecklad. Intressant är likväl att det fattas prestationer med den allra lägsta poängsättningen (dvs. kategorierna 7–8) i bägge grupper.

6 Sammanfattande diskussion

Syftet med studien var att reda ut vad som karaktäriserar genre landskapet i det skriftliga färdighetsprovet i svenska under 5 olika examenstillfällen åren 2012–2014. Jag har vidare velat visa på hur censorerna bedömt andraspråksprestationerna under samma år, och fästa uppmärksamhet vid de skrivuppgifter som lockat flest skribenter, i synnerhet de med språkbadsbakgrund. Studien visar att genre landskapet är ett brett område av olika tematiska innehåll och ett samspel mellan många olika genrer. Genre landskapet ger en riktgivande bild av skrivuppgifterna. Kontexten är avgörande och själva syftet i skrivuppgiften styr starkt kategoriseringen. Majoriteten av skrivuppgifterna hör till de analytiska genrer (19/24) som i mitt material utmärks av argumenterande och förklarande genre. Av dessa är den argumenterande genren tydligt framträdande. De sociala funktionerna beträffande underkategorierna varierar, vilket synliggörs speciellt inom varje skrivuppgift och tematik. Vilken genre andraspråksskribenten slutligen väljer är beroende av skribentens ställningstagande och perspektiv. Skrivuppgiften ger teoretiskt skribenten fler möjligheter.

Enligt bedömningen av andraspråksprestationer i mitt material kan tidigare språkbads elever uppnå högre resultat i skriftlig framställning än kurskamraterna i samma gymnasium eller läroverk. Både bedömningskriterierna och den slutliga bedömningen antyder att språkbadsundervisningen kan uppnå sitt mål, eftersom den kommunikativa förmågan hos tidigare språkbads elever kan sägas vara väl utvecklad i jämförelse med studenter som fått traditionell språkundervisning. Samtliga abiturienter, både de som gått i språkbad och de som inte har fått tvåspråkig undervisning under den grundläggande utbildningen, har favoriserat återgivande genre som hör till huvudkategorin personliga genrer. Poängmässigt visar analysen dock att tidigare sb-elever kan prestera bättre i skrift än de kurskamrater som inte deltagit i språkbad.

Referenser

- Andersson, Katharina (2014). *Pojkar kan visst skriva! Skrivkompetenser på nationellt prov i svenska i Sverige*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Bergroth, Mari (2006). Immersion students in the matriculation examination. Three years after immersion. I: *Exploring dual-focussed education. Integrating language and content for individual and societal needs*, 123–134. Red. Siv Björklund, Karita Mård-Miettinen, Marina Bergström, Margareta Södergård. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 132. Tillgänglig: http://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_952-476-149-1.pdf
- Berge, Kjell Lars & Per Ledin (2001). Perspektiv på genre. *Rhetorica Scandinavica* 18, 4–16.
- Dysthe Olga (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Grunderna för gymnasiets läroplan 2015*. Tillgänglig: http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans_-_och_examensgrunder/gymnasiet
- Halliday, M.A.K & Christian M.I.M. Matthiessen (2004). *An Introduction to Functional Grammar*. Third Edition. London: Arnold.
- Hellspong, Lennart & Per Ledin (1997). *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

- Holmberg, Per & Karolina Wirdenäs (2010). Skrivpedagogik i praktiken. Textkedjor, textsamtal och texttypologier i tre svensklärares klassrum. *Språk och stil* NF 20. Tillgänglig: <https://www.google.fi/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF8#q=skrivpedagogik%20i%20prak-tiken>
- Holmberg, Per, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (2011). Funktionell grammatik och textanalys. Grammatiken i verkliga livet. I: *Funktionell textanalys*, 7–18. Red. Holmberg Per, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord. Norstedts.
- Heikkinen, Vesa, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (Toim.). *Genre analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* (2012). Tallinna: Gaudeamus.
- Johns, Ann M., Anis Bawarshi, Richard M. Coe, Ken Hyland, Brian Paltridge, Mary Jo Reiff & Christine Tardy (2006). Crossing the boundaries of genre studies: Commentaries by experts. *Journal of Second Language Writing* 15 (3), 234–249.
- Kress, Gunther. (2003). *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge
- Ledin, Per (2001). *Genrebegreppet – en forskningsöversikt*. Tillgänglig: https://www.studentlitteratur.se/files/sites/svensksakprosa/Ledin_rapp02.pdf
- Matthiessen, Christian M.I.M., Kazuhiro Teruya & Marvin Lam (2010). *Key Terms in Systemic Functional Linguistics*. UK: Continuum.
- Martin, J.R. & David Rose (2007). *Working with Discourse. Meaning beyond the clause*. London: Continuum.
- Nord, Andreas (2011). Text, register, genre och diskurs. I: *Funktionell textanalys*, 155–167. Red. Holmberg Per, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord. Norstedts.
- Palmer, Jerry (1990). Genrer og medier – et kort overblik. I: *MedieKultur* 14, 5–17. Tillgänglig: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/mediekultur/article/view/860/768>
- Rose, David & J.R. Martin (2012). *Learning to Write, Reading to Learn. Genre, Knowledge and Pedagogy in the Sydney School*. UK: Equinox.
- Sahlin, Pär & Stensson Helga (2011). *Fixa genren*. Stockholm. Natur och kultur.
- Schleppegrell, Mary J. (2004). *The language of schooling: A functional linguistics perspective*. London: Routledge.
- Studentexamensnämnden (2011). *Proven i det andra inhemska språket och i främmande språk*. Föreskrifter (2011). Tillgänglig: <https://www.ylioppilastutkinto.fi/se/studentexamen/foereskrifter>
- Studentexamensprovet i svenska som lång lärokurs våren 2013*. Tillgänglig: http://yle.fi/progressive/fynd/oppiminen/oppiminen.yle.fi/yo-kokeet/ruosi_pitka_kevat_2013.pdf